

Co jsou smírčí kříže

Kamenných památníků ve tvaru kříže nebo s jeho rytinou je u nás evidováno přibližně 1600. Jejich původ a účel je mnohdy nejasný; pocházejí zejména z období vrcholného a pozdního středověku. Mnohé z nich zdobí vyryté nápisy, letopočty a vyobrazení předmětů, souvisejících podle tradice se zločinem, který kříž připomíná, nebo s osobou zavražděného. I podle odborníků mají tyto kameny především pamětní funkci. Jen u některých víme, že byly postaveny v souvislosti s tzv. smírčími smlouvami. Ty uzavírali příbuzní oběti násilného trestného činu s pachatelem jako mimosoudní dohodu o odškodnění. Pachatel se zavazoval k odčinění způsobené „škody“ a zároveň i k určité „pokoře“ – např. k postavení vlastnoručně přitesaného kamenného kříže na místě činu. Smírčích smluv se dochovalo jen asi třicet, přesto se označení „smírčí kříže“ vžilo jako souhrnné označení všech drobných kamenných památníků. Mnohé z nich však mohly ve skutečnosti sloužit jako hraniční znamení, některé jsou možná produktem katolické protireformace 17. století atd.

Tajemství rolníček

Na podzim roku 1935 se rozšiřovala cesta v dnes už zaniklé obci Židlov. Kopáči odvalili kámen ve tvaru písmene T, považovaný za smírčí kříž s odlomenou hlavou, a narazili na lidské kosti. Přítomný amatérský archeolog Karl Suske považoval nález za velmi významný a pečlivě ho zdokumentoval. Z jeho zprávy vyplývá, že mírně skrčená kostra ležela na levém boku napříč pod cestou, ve směru východ – západ. U sebe měla zrezivělý skládací nůž, olověný korálek (snad součást uzávěru měšce), v oblasti prsou

zbytky tkaniny a na ní 20 mosazných rolníček. Možná kdysi bývaly přišity na oděvu nebo je neznámý nosíval na krku. V době nálezů se soudilo, že jde asi o třicetiletého muže. Hrob byl vyzdvížen a přenesen do muzea v Mimoni, později do České Lípy. Zhruba 60 let po nálezů došli antropologové k závěru, že kostra nepatří muži, ale přibližně dvacetileté ženě. Podle nejnovější expertizy z roku 2001 jde o nedospělou osobu ve věku pouhých 14 – 17 let, jejíž pohlaví nelze určit. Až testy DNA, které se připravují, zřejmě definitivně odhalí, zda byl u Židlova pohřben muž nebo žena.

Kdy se to stalo? To se už ví.

Nomádům odzvonilo

Ve 30. letech se odhady stáří nálezů pohybovaly od raného středověku po 16. století. Specialista na staroslovanské období Rudolf Turek později podle rolníček soudil, že mrtvý mohl pocházet z nomádského prostředí Karpatské kotliny 7. - 8. století, neznal však blíže okolnosti nálezů.

Popud k novým expertizám dali počátkem tohoto století archeologové českolipského muzea Vladimír Peša a Petr Jenč. Byla rovněž restaurována hrobová výbava, včetně rolníček. Přitom se ukázalo, že dvě z nich jsou zdobeny jemnou plastikou a analýza kovu prokázala složení typické spíše pro mosazi 19. století, než raně středověké. Konečnou ránu „nomádské hypotéze“ zasadilo datování kostry radiouhlíkovou metodou. Získané nekalibrované datum klade pohřeb do roku 1698 ± 120 let; je tedy novověký. Jak ho však interpretovat? Kdo byl tajemný mrtvý? „Mohla to být osoba, vymykající se nějakým způsobem ze společnosti; možná du-

ševně narušený člověk, který nicméně mohl mít nějaké významnější místo ve vesnické komunitě. Podle jiné pracovní hypotézy by se například mohlo jednat o příslušníka bohatší skupiny Cikánů, kteří se pohybovali v kraji.“ Petr Jenč se domnívá, že mrtvý mohl být dokonce i obětí hrdelního zločinu. Vysvětlení pohřbu komplikuje navíc i přítomnost samotného kamenného kříže, dnes již nenávratně ztraceného. O pohřbech pod smírčími kříži je totiž jen velmi málo informací, něco se však pod nimi přeci jen našlo.

Kostry, zbraně, podkovy

Zejména v 19. a na počátku 20. století byly pod smírčími kříži nalézány různé kosti, někdy i zbraně, podkovy nebo okuje. K nejzajímavějšímu nálezů došlo roku 1896 u Kamenného Mostu na Slánsku – u polní cesty pod křížovým kamenem, označovaným někdy (zřejmě neprávem) za pravěký menhir. O nálezů víme díky amatérskému archeologovi Václavu Schmidtovi a jeho článku v Památkách archeologických. Píše v něm, že místní sedláci vykopali u kamene dvě lidské kosti. Nenaložili s nimi právě pietně – rozkopali je a zpřeráželi. Schmidtovi, který dorazil pozdě, ukázali jen díru v zemi a malý kousek rezavého železa, který se u koster našel. Zajímavé je, že roku 1898 psal Schmidt v článku pro Slánský Obzor už jen o jedné kostře; najdete v něm i další nesrovnalosti. Ve světle nových poznatků o hrobě u Židlova se nicméně zdá, že i tajenka z Kamenného Mostu bude mít středověké nebo novověké rozluštění. Leží pod kameny, kterým se u nás souhrnně říká smírčí kříže, ještě nějaké další mrtví? Není to příliš pravděpodobné. Stovky kamenů byly v průběhu staletí zničeny, další stovky přesunuty a málokdo se zajímal, co

se pod nimi skrývá. Proto je nález Karla Suskeho tak výjimečný a je mu i po 70 letech věnována oprávněná pozornost.

Židlovský smírčí kříž se nezachoval, jeho rozměry byly následující: výška 95 cm a šířka 80 cm. Přesto se nedaleko Židlova našly smírčí kříže dva. Na Skelné Huti, samotě ležící severně od Kuřívod.

Kříž č.1 (823/1990) .

Výška (cm)	Šířka (cm)	Tloušťka (cm)
107	80	24

Na kříži jsou dva důlky. Noha kříže je nahrazena betonovým sloupkem.

Kříž č.2 (992/1989)

Výška (cm)	Šířka (cm)	Tloušťka (cm)
96	50	23

Na kříži je nápis, z něhož je čitelný jenom začátek "ANNO 1724 DEN 21. FEBRUAR". Český překlad: „21. února 1724 zde mistr Melchor

Plaht díky nešťastné události žalostnou smrtí od stromu zahynul ve věku 46 let“.

Na mapách bývá označen jako "Kano-nýrský kříž".

Tyto památky tiše upomínají na tragické události, které se mezi lidmi odehrály v dáv-ných časech. Spousta těchto památek se do dnešních dnů nedochovala, zájem o ně byl malý a tak často skončili nenávratně v zemi. Pár se jich podařilo později vypátrat, ale vět-šina z nich je nenávratně ztracena. Jedině opětovný zájem o jejich péči a ochranu spo-lečně s patřičnou osvětou je dokáže zachrá-nit a uchovat pro příští generace. Než jsme dopsali tyto řádky, zmizel i poslední zacho-valý kříž. Pravděpodobně bude někde na zahrádce nebo u chaty. Pomozte nám jej nalézt. Děkujeme.

Informační centrum Ralsko

www.expozice-ralsko.estranky.cz

Zaniklé obce v Ralsku

Židlov
(Schidel)

Smírčí kříž

stál na rozcestí ze Židlova na Heide a Kracma-nov (Kratzdorf) do roku 1935

Připravil: Václav Bilický

Vydáno městem Ralsko 2009